

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۸/۰۲

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی تاثیر باور و اعتقادات اسلامی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پسر مقطع متوسطه اول و دوم

سبحان مهرکوشان^۱

۱- کارشناسی الهیات و معارف اسلامی دانشگاه فرهنگیان، پردیس آیت الله طالقانی قم

mehrkooshansobhan@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر باور و اعتقادات اسلامی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پسر مقطع متوسطه اول و دوم سمنان در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ انجام شد. تحقیق حاضر به بررسی ارتباط بین نگرش‌های مذهبی و سازگاری دانش آموزان با موفقیت تحصیلی پرداخته است. با استفاده از پرسشنامه‌های مختلف، متغیرهای مورد نظر اندازه‌گیری شده و با استفاده از روش‌های آماری مختلف، تحلیل داده‌ها انجام شده است. نتایج نشان داده است که بین سازگاری دانش آموزان با محیط آموزشی و اجتماعی و موفقیت تحصیلی، ارتباط مثبت وجود دارد. همچنین، بین سازگاری آموزشی و نگرش‌های مذهبی، بیشترین همبستگی وجود دارد. در نهایت، مدل پیش‌بینی موفقیت تحصیلی با استفاده از مؤلفه‌های سازگاری دانش آموزان تدوین شده و تحلیل مسیر نشان داده است که سازگاری آموزشی هم اثر مستقیم و هم اثر غیرمستقیم بر روی موفقیت تحصیلی دارد. همچنین، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون چندمتغیره و تحلیل واریانس ANOVA استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌های سازگاری دانش آموزان و موفقیت تحصیلی همبستگی معنادار وجود دارد.

کلمات کلیدی: اعتقادات مذهبی، باور، پیشرفت تحصیلی، دانش آموزان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

آینده کشور، امنیت، آرامش، ثبات سیاسی، اقتصادی و... در گروه فعالیت جمعی نهاد خانواده و آموزش و پرورش می‌باشد. نهاد بزرگ آموزش و پرورش و کلیه عناصر مرتبط با آن به ویژه دانش‌آموزان و مشکلات آن‌ها نیازمند توجهی دائمی و مستمر است. آموزش و پرورش، باید امکانات و شرایط لازم را در جهت رشد و شکوفایی استعدادها، فراگیران فراهم سازد. شکوفا شدن استعدادها، بروز خلاقیت و نوآوری در سایه تأمین سلامت دانش‌آموزان حادث می‌گردد [۲]. یکی از نشان دهنده‌های ارائه تعلیم و تربیت خوب و مناسب در جامعه موفقیت تحصیلی است، بدیهی است که موفقیت تحصیلی به نوبه خود می‌تواند شالوده موفقیت‌های شغلی، حرفه‌ای و تحکیم مبانی خانواده و تربیت فرزندان باشد [۵]. یکی از آرمان‌های انقلاب شکوهمند اسلامی، تربیت نسلی معتقد به مبانی دین، عامل به احکام و آداب الهی و برخوردار از سجایا و فضایل اخلاقی می‌باشد. دستگاه تعلیم و تربیت خود را متعهد می‌داند که در جهت تحقق این هدف تلاش نماید [۱]. در سرشت انسان طبیعت و قابلیت ویژه‌ای در رابطه با دین خواهی و خدا وجود دارد که رشد آن موجب کمال، سرکوبی و عدم توجه بدان، مایه خسران و نادیده گرفتن برخی از ابعاد مهم سرشت انسان است [۱۰]. دینداری اعتقاد به وجود خداوند، نقش خداوند در هستی و وحدانیت خداوند است [۹]. چهار بعد دینداری عبارتند از:

الف) بعد اعتقادی، یا باورهای دینی: باورهایی که انتظار می‌رود پیروان آن دین بدان‌ها اعتقاد داشته باشند؛

ب) بعد تجربه‌ای^۱، یا عواطف دینی: ناظر بر عواطف و تصورات و احساسات مربوط به داشتن رابطه با جوهری روحانی هم چون خدا یا واقعیتی غایی یا اقتداری متعالی است؛ ج) بعد پیامدی^۲، یا آثار دینی: ناظر بر اثرهای باورها، اعمال، تجارب و دانش دینی بر زندگی روزمره پیروان است؛ د) بعد مناسکی^۳، یا اعمال دینی: شامل اعمال دینی مشخصی هم چون، عبادت و نماز، شرکت در آیین‌های دینی خاص، روزه گرفتن و... است که انتظار می‌رود پیروان هر دین، آن‌ها را به جا آورند [۸]. مناسک دینی، ناظر بر نیازهای اجتماعی ریشه دار انسان است و دین واقعیتی اجتماعی است [۱۴]. مطهری، به فطری بودن دین تأکید می‌ورزد و می‌گوید: «نوع بشر به دین نیازمند است، دین جزء نهاد بشریت، و جزء خواسته‌های فطری و عاطفی و عقلایی بشر است.» وی جنبه‌های کارکردی و نقش اجتماعی دین را نیز در ابعاد ذیل مورد توجه و نظر قرار می‌دهد:

الف) استوار ساختن پیمان‌ها و میثاق‌ها؛ زیرا دین و مذهب، پشتوانه ارزش‌های اخلاقی و انسانی است؛

ب) دین، نقش مهمی در نجات بشر از اسارت‌ها و عوامل بازدارنده رشد اجتماعی دارد. دین با اصلاح عقاید، باورها، آداب و رسوم مردم، زمینه سلامت روحی، روانی، فکری، تربیتی جامعه و فرد را ایجاد می‌کند [۲۲].

به نظر راجرز، انسان موجودی است که ذاتاً تمایل و توانایی دارد تا آگاهانه عوامل ناسازگاری روانی خود را بررسی کند و در جهت سازگاری و سلامت روانی پیشرفت نماید چون که، او به احساس امنیت، عشق و محبت و تعلق به دیگران نیاز دارد [۷]. این که شخص تا چه حد می‌تواند با محیط و تغییرات آن سازگار شود به دو عامل بستگی دارد:

الف) خصوصیات شخص مثل: مهارت‌ها، نگرش‌ها و ارزش‌ها و حالات بدنی.

ب) ماهیت موقعیت‌هایی که با آن روبه رو می‌شوند. این دو عامل در تعیین سازگاری، خشنودی و کامیابی فرد مؤثرند. شخص و محیط همواره در حال تغییرند. پس سازگاری همواره باید بین این دو عامل خاص صورت پذیرد [۲۰]. اسلوموسکی و دان^۴ (۱۹۹۶)، سازگاری و مهارت اجتماعی را فرایندی می‌دانند که افراد را قادر می‌سازد تا رفتار دیگران را درک و پیش‌بینی کنند، رفتار خود را کنترل و تعاملات اجتماعی خود را تنظیم کنند [۲۵]. آلیس (۱۹۸۹)، به نظر او بهترین تعریف سازگاری توسط هاکینز ارائه

^۱ Belief

^۲ Experiential

^۳ Consequential

^۴ Ritual

^۵ Slomowski & Dunn

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

گردیده است، یعنی: احساسات عینی از خشنودی، رضایت و لذت تجربه شده توسط فرد در زمانی که همه جنبه‌های زندگی‌اش را در نظر می‌گیرند. مؤلفه‌های سازگاری عبارتند از:

الف) سازگاری عاطفی: داشتن ثبات عاطفی، تصدیق و قبول کردن عواطف و هیجانات خود و فرد بتواند نیازها و افکار و عواطف دیگران را بشناسد و پاسخ‌ها یا واکنش‌های متناسب از خود نشان بدهد.

ب) سازگاری اجتماعی: به فرایندی اطلاق می‌شود که بر پایه آن، روابط اجتماعی هماهنگی می‌یابند و از آن حیات گروهی منتفع می‌شوند.

ج) سازگاری آموزشی: علاقه به تحصیل که در فرد می‌باشد، تعدیل طرح و نقشه درس توسط دانش آموز که بر اساس استعداد و امیال فردی بتواند مسئولیت همه اعمال، افکار و رفتار خود را بپذیرد و بتواند با مشکلات مواجه شود، درباره نتایج عملکردش اندیشیده عاقلانه تصمیم بگیرد و به درستی عمل کند [۸]. دین سازگاری، دلگرمی و خرسندی مطبوعی را در روان فرد ایجاد می‌کند. اگر دستورات دین کامل اجرا شوند، هم اخلاق راستین ایجاد می‌شود و هم، نظم اجتماعی و سیاسی شکل می‌گیرد [۱۶]. عقاید دینی مشوق یک عشق سالم و متوازن به خدا، خود و دیگران است [۱۹].

ما، در زندگی به اعتدال و ایمان احتیاج داریم. جهت‌گیری مذهبی باید در حد اعتدال خود رعایت گردد و از افراط و تفریط پرهیز شود. آیه: ۱۴۳، سوره بقره، تأییدی است بر این مطلب: «و بدین‌گونه شما را امتی میانه قرار دادیم». در آیه: ۱۷۷، همان سوره، ایمان و عمل صالح که به عنوان یگانه راه رستگاری معرفی می‌شود [۱۵]. ایمان و عمل صالح هر سه جزء نگرش را دربر می‌گیرد. ایمان، شامل: مؤلفه‌های شناختی و عاطفی است و عمل صالح، مؤلفه رفتاری را پوشش می‌دهد. ایمان و عمل صالح، پیوند تنگاتنگی با هم دارند [۳]. نگرش یک مفهوم چندبعدی شامل: عناصر شناختی، عاطفی و رفتاری است که نحوه رفتار افراد را تعیین می‌کند و هر نگرشی دارای موضوع خاصی است که این موضوع می‌تواند افراد، اشیاء رویدادها و حتی خود فرد باشد. شناخت‌ها یکی از عناصر نگرش است. انسان شناخت‌های خود را عمدتاً از سه منبع دریافت می‌کند. الف: خود شخصاً موضوعی را تجربه یا لمس می‌نماید و درباره آن شناختی حاصل می‌کند، مثل این که، کسی شخصاً به انجام نماز مبادرت ورزیده و احساسی از آن در ذهنش نقش می‌بندد؛ ب: اطلاعات خود را از تبیین مستقیم دیگران به دست می‌آورد، مثلاً: دیگران در مورد نماز با او صحبت کرده باشند؛ ج: از استنباط شخصی خود به شناختی دست پیدا کرده باشد. مثلاً: کسی را در حال نماز خواندن دیده و چون از شخصیت آن فرد آگاهی دارد تصویری نسبت به نماز در او پدید می‌آید. در نگرش یک نوع حالت ثبات و دوام دیده می‌شود اما قابلیت تغییر دارد و نیاز به راه‌های مناسب و تلاش مداوم دارد، فرایند تغییر نگرش تدریجی است [۱۸].

پیشینه پژوهش

در زمینه موضوع تحقیق اگرچه تعدادی از مقالات و طرح‌های پژوهشی در این زمینه وجود دارد، اما تحقیق کامل و مستقلی در ارتباط با موضوع تحقیق وجود ندارد. از مهم‌ترین منابعی که به نحوی با موضوع تحقیق ارتباط دارند عبارتند از:

خدایاری فرد و دیگران، (۱۳۸۴)، «بررسی و مقایسه رابطه دینداری، نگرش سیاسی- اجتماعی و پیشرفت تحصیلی با سازگاری اجتماعی دانشجویان شاهد و غیرشاهد دانشگاه‌های تهران؛ ۸۵-۱۳۸۴»؛ نتایج تحقیق نشان داد: بین دینداری و سازگاری اجتماعی دانشجویان شاهد و عادی رابطه معناداری وجود دارد ($P > 0/01$ و $r = 0/39$) هرچه، دینداری دانشجویان شاهد و عادی بیش‌تر باشد، سازگاری اجتماعی آنان بیش‌تر است اما بین پیشرفت تحصیلی و سازگاری اجتماعی دانشجویان شاهد و عادی رابطه معناداری به‌دست نیامده است ($P \leq 0/234$ و $r = 0/043$) [۴].

گودرزی، (۱۳۸۲)، در «بررسی رابطه گرایش به دینداری و ویژگی‌های فردی- اجتماعی نوجوانان دبیرستانی»؛ دریافت که، بین دینداری و پرخاشگری این دانش‌آموزان رابطه منفی معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، هرچه میزان دینداری دانشجویان بیش‌تر باشد، پرخاشگری آن‌ها کم‌تر و سازگاری اجتماعی آنان بیش‌تر است [۲۱].

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

عظیمی یزدی، (۱۳۸۱)، در تحقیق خود با عنوان: «بررسی وضعیت و عوامل مرتبط با عقاید دینی و مذهبی دانش‌آموزان دبیرستان‌های پسرانه شهر کرمان»؛ به این نتایج رسیده است: پیشرفت تحصیلی یکی از عواملی که با عقاید دینی و مذهبی رابطه منفی داشته است [۱۲].

علم مهرجردی، (۱۳۸۱)، «بررسی رابطه بین عقاید دینی و مذهبی، نועدوستی و سازگاری اجتماعی دانشجویان دانشگاه الزهرا»؛ نتایج تحقیق نشان می‌دهد: بین عقاید دینی و مذهبی و سازگاری اجتماعی همبستگی معنادار ($p < 0/01$) وجود دارد. آزمون رگرسیون چندمتغیره گام به گام سهم قابل توجه عقاید دینی و مذهبی ($R^2 = 0/51$) را در سازگاری اجتماعی نشان می‌دهد. تفاوت معناداری در هر سه متغیر بین رشته‌های علوم انسانی، علوم پایه و هنر وجود دارد، گروه هنر نسبت به علوم انسانی و علوم پایه نمرات کمتری را کسب کردند، و گروه علوم انسانی در هر سه متغیر بیشترین نمرات را کسب کرده است [۱۳].

کریمی، (۱۳۸۰)، «بررسی رابطه عقاید دینی و مذهبی و شیوه فرزندپروری والدین با عقاید دینی و مذهبی پسران»؛ نتایج نشان داد: در مورد رابطه عقاید دینی و مذهبی پسران و پیشرفت تحصیلی آن‌ها ارتباط معناداری مشاهده نشد [۱۷].

شیرشاهی، (۱۳۷۸)، پژوهشی با عنوان: «بررسی نظرهای شاگردان متوسطه درباره ارزش‌ها و باورهای مذهبی»؛ انجام داده است. نتایج حاصل از پژوهش حاکی از آن است که عقاید دینی و مذهبی دانش‌آموزان رشته‌های گوناگون، تفاوت معناداری را نشان می‌دهد که در این مورد به ترتیب، دانش‌آموزان رشته عمومی، علوم انسانی و علوم تجربی و علوم ریاضی قرار دارند. دانش‌آموزان رشته عمومی (سال اول متوسطه) نسبت به سایر رشته‌ها که سال اول و دوم هستند، از اعتقادات و گرایش‌های مذهبی بالاتری برخوردارند و ثانیاً، دانش‌آموزان رشته علوم انسانی نسبت به دانش‌آموزان رشته ریاضی فیزیک، گرایش بیشتری را نسبت به مسائل مذهبی نشان داده‌اند [۱۱].

مکنالتی و دیگران، (۲۰۰۴)، نشان دادند که دین تأثیر قابل توجهی در سازگاری فرد و از آن می‌توان در کارهای بالینی و مشاوره‌ای نیز استفاده کرد.

باتلر^۲ و دیگران، (۲۰۰۲)، نشان دادند که عبادت و نیایش موجب همدلی، درک، تعهد و انعطاف‌پذیری در روابط، احساس مسئولیت‌پذیری و استفاده از فن خود مداخله‌ای برای حل تعرض می‌شود.

شلودرمن^۳ و همکاران، (۲۰۰۱)، به این نتایج رسیدند که بین تعهد دینی، دینداری درونی و اعمال مذهبی با سازگاری روان‌شناختی و اجتماعی دانشجویان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ به طوری که دینداری درونی و تعهد دینی از جمله بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های سازگاری اجتماعی در این دانشجویان بودند [۲۶].

لارسون و همکارانش، (۱۹۹۲)، اظهار داشتند که ایمان مذهبی ارتباط مستقیم با بهداشت روانی دارد و مکانیزم‌های سازگاری را افزایش می‌دهد.

ریچاردز^۴، (۱۹۹۱)، در پژوهشی با عنوان: «اعتقادات دینی و مذهبی در دانشجویان دانشگاه و رابطه آن با سازگاری هیجانی، اجتماعی و سلامت روان‌شناختی»؛ دریافت که بین دینداری درونی با سازگاری اجتماعی و سلامت روان‌شناختی این دانشجویان رابطه مثبت و معناداری وجود داشت؛ به این معنا که افراد دارای جهت‌گیری مذهبی درونی، دارای نگرش‌های فرا اجتماعی و سازگاری اجتماعی خوبی هستند [۲۴].

^۱. Mknalty et al.

^۲. Butler

^۳. Schluderman

^۴. Richards

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

توماس و کراور،^۱(۱۹۹۰)، معتقدند که باورها و اعمال مذهبی، دو تأثیر مهم بر زندگی جوانان می‌گذارند: یکی کنش کنترل اجتماعی که رفتارهای ضداجتماعی را کاهش می‌دهد، و دیگری کنش تسهیل اجتماعی که روابط اجتماعی و فرااجتماعی رضایت بخش را رواج می‌دهد [۲۷].

گری و همکاران،^۲(۱۹۹۰)، در پژوهشی به «بررسی تأثیر دین بر سلامت روان»؛ پرداخته که نتایج تحقیقات آنان نشان داد که دین و آموزه‌های دینی اثر مثبت بر سازگاری دارا می‌باشد.

برگین^۳ و همکاران، (۱۹۸۷)، پژوهشی در بین دانشجویان دانشکده مورسن انجام دادند که بر مبنای آن، دینداری درونی با عملکرد مثبت اشخاص و سازگاری آن‌ها، رابطه مثبت داشته و هم چنین، با میزان اضطراب آن‌ها ارتباط منفی داشت.

یافته‌های تحقیق

جهت آزمون سؤال پژوهشی اول مبنی بر این که «رابطه مؤلفه‌های عقاید دینی و مذهبی و سازگاری با موفقیت تحصیلی دانش آموزان چگونه است؟» داده‌ها در ماتریس همبستگی پیرسون قرار داده شدند.

جدول ۱: نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای پیش بین و متغیر ملاک (موفقیت تحصیلی)

	سازگاری عاطفی	سازگاری اجتماعی	سازگاری آموزشی	بعد اعتقادی	بعد تجربی	بعد پیامدی	بعد مناسکی	سازگاری کل	عقاید دینی و مذهبی، کل
موفقیت تحصیلی	همبستگی پیرسون	.۱۴۹**	.۱۹۰**	.۲۹۱**	.۰۴۲	.۰۷۸	-.۰۱۲	-.۰۲۶	.۲۷۵**
	سطح معنی داری	.۰۰۲	۰/۰۱	۰/۰۱	.۳۷۵	.۱۰۱	.۸۰۷	.۵۸۲	۰/۰۱
	تعداد	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸

نتایج حاکی از آن است که: موفقیت تحصیلی دانش آموزان (معدل پایانی) با چهار متغیر پیش بین، رابطه مثبت معنادار در سطح ۰/۰۱ دارند. بیشترین میزان همبستگی معنادار متغیرهای پیش بین با متغیر ملاک، مربوط به متغیر "سازگاری آموزشی" با مقدار ۰/۲۹۱ پس از آن "سازگاری کل" با مقدار ۰/۲۷۵ و سپس "سازگاری اجتماعی" با مقدار ۰/۱۹۰ و بالاخره "سازگاری عاطفی" با مقدار ۰/۱۴۹ می‌باشد به نظر می‌رسد سازگاری آموزشی و سازگاری کل از سایر مؤلفه بیشتر با موفقیت تحصیلی در ارتباط هستند. البته لازم به ذکر است که این رابطه را نباید به عنوان ارتباط علی قلمداد نمود. اصولاً سازگاری آموزشی بستر مناسب برای بهره برداری مؤثر از فعالیت‌های آموزشی را فراهم می‌آورد و عوامل مزاحم و تضعیف کننده را در محیط یادگیری کاهش می‌دهد. این یافته با نتایج مطالعه (خدایاری فرد، ۱۳۸۴) هم خوانی ندارد و رابطه موفقیت تحصیلی با چهار بعد دینداری: بعد اعتقادی، بعد تجربه ای، بعد پیامدی، بعد مناسکی، عقاید دینی و مذهبی کل رد شده است این یافته با نتایج مطالعه (عظیمی یزدی، ۱۳۸۱؛ کریمی، ۱۳۸۰) هم خوانی دارد.

^۱. Thomas & Craver

^۲. Gray et al.

^۳. Bergin

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

جهت آزمون سؤال پژوهشی دوم مبنی بر این که «سهم تبیینی هر یک از متغیرهای سازگاری و عقاید دینی و مذهبی در پیش بینی موفقیت تحصیلی دانش آموزان به چه میزان می‌باشد؟» داده‌ها در رگرسیون چندگانه به روش گام به گام قرار داده شدند.

جدول ۲: خلاصه مدل رگرسیون بر اساس متغیرها

مدل	متغیر	ضریب	ضریب	(R^2)	میزان	خطای	میزان
	وارد شده	همبستگی	ضریب	(R^2)	تغییرات	استاندارد	تغییرات
	در تحلیل	چندگانه	تبیین	شده	(R^2)	برآورد	(R^2)
	رگرسیون	معناداری	چندگانه	(R^2)	(R^2)	(S.E.E)	(R^2)
۱	سازگاری آموزشی	۰/۰۱	۰/۳۹۱ ^a	۰/۰۸۵	۰/۰۸۳	۲/۴۰۰۳۶	۰/۰۸۵
۲	سازگاری اجتماعی	۰/۰۱	۰/۳۰۵ ^b	۰/۰۹۳	۰/۰۸۹	۲/۳۹۱۹۶	۰/۰۰۸

مقدار ضریب همبستگی چند گانه محاسبه شده بین دو متغیر پیش بین وارد شده به مدل و متغیر ملاک، برابر ۰/۳۰۵، مقدار ضریب تبیین برابر با ۰/۰۹۳ یعنی حدود ۹ درصد از تغییرات متغیر ملاک توسط این دو متغیر وارد شده به مدل تبیین می‌گردد و بقیه تغییرات متغیر ملاک (۹۱ درصد) توسط متغیرهای دیگری که محقق آن‌ها را در نظر نگرفته و وارد مدل نشده‌اند، تبیین می‌گردد و هم چنین مقدار ضریب تبیین تعدیل شده (با در نظر گرفتن درجه آزادی) برابر با ۰/۰۸۹ می‌باشد. نتایج حاکی از آن است که از ۷ متغیر پیش بین سه مؤلفه سازگاری و چهار مؤلفه عقاید دینی و مذهبی، که وارد رگرسیون شدند فقط دو مؤلفه سازگاری: (آموزشی و اجتماعی) توانستند در تبیین موفقیت تحصیلی سهم مؤثر داشته باشند. از کل مقدار ۹ درصدی ضریب تبیین متغیر ملاک، ۰/۰۸ توسط متغیر «سازگاری آموزشی» و ۰/۰۰۸ توسط متغیر «سازگاری اجتماعی» تبیین می‌شود. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت سهم اصلی بر عهده سازگاری آموزشی می‌باشد. این یافته‌ها با نتایج مطالعه (خدایاری فرد، ۱۳۸۴) هم خوانی ندارد و با نتایج مطالعه (عظیمی یزدی، ۱۳۸۱؛ کریمی، ۱۳۸۰) هم خوانی دارد.

جهت آزمون سؤال پژوهشی سوم مبنی بر این که «آیا بین مؤلفه‌های سازگاری دانش آموزان با نگرش‌های مذهبی رابطه وجود دارد؟» داده‌ها در ماتریس همبستگی پیرسون قرار داده شدند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

جدول ۳: نتایج ماتریس همبستگی بین مؤلفه‌های سازگاری دانش آموزان با نگرش‌های مذهبی

مؤلفه	آماره	اعتقادی	تجربه‌ای	پیامدی	مناسکی
سازگاری عاطفی	همبستگی پیرسون	*./۰۹۴	./۰۳۲	./۰۷۹	**-/۱۵۴
	سطح معنی داری	./۰۴۸	./۵۰۴	./۰۹۴	./۰۰۱
	تعداد	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸
سازگاری اجتماعی	همبستگی پیرسون	./۰۳۹	./۰۵۶	-./۰۵۶	*-/۱۰۲
	سطح معنی داری	./۴۱۳	./۲۳۳	./۲۳۸	./۰۳۲
	تعداد	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸
سازگاری آموزشی	همبستگی پیرسون	./۰۵۸	**./۱۳۰	*./۰۹۴	**-/۱۳۲
	سطح معنی داری	./۲۲۰	./۰۰۶	./۰۴۸	./۰۰۵
	تعداد	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸

نتایج حاکی از آن است که در میان مؤلفه‌های سازگاری بیشترین همبستگی بین سازگاری آموزشی با بعدمناسکی ($r = -./۱۳۲$) و بعدتجربه‌ای ($r = ./۱۳۰$) و بعدپیامدی ($r = ./۰۹۴$) وجود دارد. پس از آن بین سازگاری عاطفی با بعدمناسکی ($r = -./۱۵۴$) و بعد اعتقادی ($r = ./۰۹۴$) وجود دارد و بین سازگاری اجتماعی با بعدمناسکی همبستگی ($r = -./۱۰۲$) وجود دارد. بین دینداری و سازگاری اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد، این یافته با نتایج مطالعه (برگین، ۱۹۸۷؛ توماس، ۱۹۹۰؛ گری، ۱۹۹۰؛ ریچاردز، ۱۹۹۱؛ لارسون، ۱۹۹۲؛ شلودرمن، ۲۰۰۱؛ باتلر، ۲۰۰۲؛ مکنالتی، ۲۰۰۴؛ علم مهرجردی، ۱۳۸۱؛ گودرزی، ۱۳۸۲؛ خدایاری فرد، ۱۳۸۴) هم خوانی دارد.

جهت آزمون سؤال پژوهشی چهارم مبنی بر این که «آیا میزان مؤلفه‌های سازگاری و عقاید دینی و مذهبی بر اساس رشته‌های تحصیلی دانش آموزان متفاوت می‌باشد؟» از تحلیل واریانس تک متغیره ANOVA استفاده شده است.

جدول ۴: نتایج آزمون تعقیبی بن فرونی میزان مؤلفه‌های سازگاری و عقاید دینی و مذهبی بر اساس رشته‌های تحصیلی دانش آموزان

متغیر وابسته	رشته (I)	رشته (II)	سطح معنی داری	متغیر وابسته	رشته (I)	رشته (II)	سطح معنی داری	متغیر وابسته	رشته (I)	رشته (II)	سطح معنی داری
سازگاری عاطفی	عمومی	فنی حرفه‌ای	./۰۱	سازگاری اجتماعی	تجربی	فنی حرفه‌ای	./۰۵	مناسکی	عمومی	فنی حرفه‌ای	./۰۱
	تجربی	فنی حرفه‌ای	./۰۵		انسانی	فنی حرفه‌ای	./۰۵				

جدول فوق بیانگر آن است که فقط مقایسه‌های زوجی‌ای که معنی دار هستند در جدول باقی مانده و سایر موارد حذف شده‌اند. نتایج حاکی از آن است که: در سازگاری عاطفی بین رشته فنی حرفه‌ای با رشته عمومی و تجربی تفاوت معنی دار وجود دارد. در

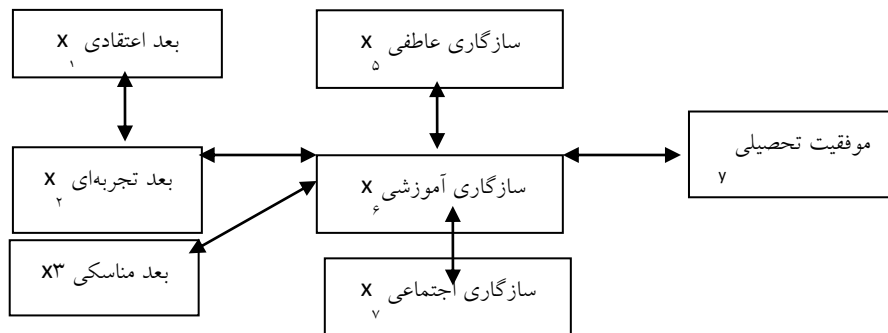
ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

سازگاری اجتماعی بین رشته فنی و حرفه‌ای با رشته تجربی و انسانی تفاوت معنی دار وجود دارد. در بعد مناسکی بین رشته عمومی و فنی حرفه‌ای تفاوت معنی دار وجود دارد. این یافته‌ها با نتایج مطالعه (شیرشاهی، ۱۳۷۸؛ علم مهرجردی، ۱۳۸۱) هم سو می‌باشد.

جهت آزمون سؤال پژوهشی پنجم مبنی بر «مدل پیش بینی موفقیت تحصیلی دانش آموزان بر اساس متغیرهای سازگاری و نگرش‌های مذهبی چگونه است؟» از رگرسیون به روش Enter استفاده شده است.

نمودار ۱: مدل نهایی مسیر بر اساس متغیرهای سازگاری و عقاید دینی و مذهبی مؤثر بر موفقیت تحصیلی

به استناد یافته‌ها می‌توان بیان کرد که مسیر سازگاری آموزشی به جهت اثرات مستقیم و غیرمستقیم تأثیرگذارترین متغیر بر موفقیت تحصیلی می‌باشد. این یافته اهمیت سازگاری آموزشی را به عنوان یک متغیر تأثیرگذار بر موفقیت تحصیلی برجسته ساخته است این سازگاری خود مرهون سازگاری‌های اجتماعی و عاطفی است، شاید به این دلیل سازگاری عاطفی تا این حد در محیط‌های آموزشی حائز اهمیت است که در عمل نتیجه تلاش‌های فراگیران در قالب سازگاری با محیط آموزشگاه عملیاتی می‌شود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نتیجه گیری

رشد اجتماعی مهم‌ترین جنبه رشد وجودی هر فرد است. معیار اندازه گیری رشد اجتماعی هرکس، میزان سازگاری او با دیگران است. رشد اجتماعی نه تنها در سازگاری با اطرافیان مؤثر است، بلکه در موفقیت‌های بعدی و پیشرفت اجتماعی نیز تأثیر دارد. سازگاری با اجتماع عکس العملی است از اخلاقیات و عواطف و احساسات خود [۶]. چنان چه انسان‌ها در مناسبات خود بتوانند به راحتی نیازهای خود را ارضاء نمایند دارای سازگاری می‌باشند [۲۳]. اگر فردی از شبکه روابط اجتماعی وسیع‌تر، مهارت‌های بین فردی زیاد و به طور کلی، از حمایت اجتماعی قابل ملاحظه‌ای برخوردار باشد، میزان سازگاری بالاتری خواهد داشت. عوامل مهمی از قبیل: خانواده، مدرسه، اجتماع، رسانه‌ها در میزان باورپذیری و هویت پذیری دینی دانش آموزان مقطع متوسطه نقش دارند. ویژگی‌های خاص دوره نوجوانی و تحولات بلوغ و از طرفی وجود مشکلات تربیتی و فرهنگی در خانواده‌ها، وجود جنگ نرم فرهنگی و هجوم مودیان رسانه‌های تبلیغ گر فرهنگ لیبرالیستی و سکولاریستی با زبان فرهنگ و هنر، نداشتن برنامه منسجم و حساب شده فرهنگی، وجود فاصله بسیار زیاد میان علما و اندیشمندان علوم تربیتی، مسئولین آموزش و پرورش، مشکلات اقتصادی، اجتماعی و... از جمله عواملی است که در میزان هویت پذیری و باورپذیری دینی نوجوانان مؤثر است و در نتیجه فرهنگ مادی گرا، پر زرق و برق و هیجانی و لذت محور غرب، می‌تواند طرفداران زیادی در میان نوجوانان جامعه ما پیدا کند. مطالعات زیادی نشان داده‌اند که بین سازگاری اجتماعی افراد و عوامل محیطی، اجتماعی، تربیتی نظیر: جامعه‌پذیری مذهبی، باورها و اعمال مذهبی و مقابله‌های مذهبی رابطه معناداری وجود دارد. ایمان و اعتقادات دینی، خوشحالی، سلامت روانی و سازگاری افراد را از طریق ممانعت از انجام اعمال بزهکارانه، ضداجتماعی و افزایش روحیه هم‌دلی و مهارت‌های فرااجتماعی و دریافت حمایت معنوی و اجتماعی، افزایش می‌دهد. دین باوری یک انگیزه روانی محسوب می‌گردد که ریشه در فطرت و سرشت آدمی دارد. انسان آرامش خود را در حمایت و سرپرستی خداوند می‌یابد. قرآن کریم درباره نقش ایمان و باورهای دینی در زندگی انسان تعبیر بسیار جالبی دارد، خداوند در سوره طه آیه: ۱۲۴، می‌فرماید: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا» هر کس از یاد خدا غفلت ورزد و از ایمان و دین روی برتابد، مسلماً زندگی او تنگ، رنج‌آور، دردآلود و ناگوار خواهد بود [۱۵]. زندگی توأم با نگرانی، نتیجه بی‌ایمانی، نداشتن قرارگاه فکری و پناهگاه معنوی، تنها کمبود بشری در حیات فرد و اجتماعی در این قرن پراضطراب است. لذا، انجام پژوهش‌های کاربردی و آسیب شناختی در این خصوص بسیار ضروری بوده و از راهکارهای استخراج شده علمی و کاربردی، بایستی استفاده عملیاتی شود. کسب اعتماد نوجوان و برقراری حسن رابطه و تعامل دو جانبه با او و توانایی پاسخگویی به سؤالات و دغدغه‌هایش، در خانواده و مدرسه و جامعه، اصلی‌ترین محور برخورد با او در فرآیند تربیتی و شیوه‌های ایجاد باور پذیری دینی است. بیشتر کتاب‌های درسی از آغاز، عقلانیت را سنگ بنای آموزش قرار می‌دهند و با برهان و استدلال می‌خواهند خدا را برای نوجوان اثبات کنند، بهتر است مسیر تربیت را از عواطف آغاز کنیم، از هیجانات روحی، احساسات و تبلورهای فطرت استفاده کنیم تا این باور دینی در قلب جوان جوانه زند و رشد کند و سپس از عقل به عنوان پشتوانه، برای او استدلال کنیم. امید است دست اندرکاران عملیاتی آموزش و پرورش به عوامل مؤثر بر سازگاری آموزشی که نقش مهمی در موفقیت تحصیلی دارد توجه نمایند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

منابع

۱. ایزدی، صمد (۱۳۸۴)، «بررسی وضعیت سلامت روانی دانشجویان ورودی سال تحصیلی ۸۱-۱۳۸۰»؛ دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، طرح پژوهشی، معاونت پژوهشی دانشگاه مازندران.
۲. آهنکوب نژاد، محمدرضا (۱۳۸۸)، «مطالعه میزان پایبندی دینی جوانان شهر اهواز»؛ پژوهش جوانان فرهنگ و جامعه، شماره: سوم، ص: ۲۴-۱.
۳. بیان معمار، احمد (۱۳۸۸)، «نقش دین و مراسم، عبادات و رویارویی مذهبی در بهداشت روانی»؛ مجموعه مقالات، جلد ۲.
۴. خدایاری فرد، محمد؛ رحیمی نژاد، عباس؛ عابدینی، یاسمین (۱۳۸۴)، «بررسی و مقایسه رابطه دینداری، نگرش سیاسی-اجتماعی و پیشرفت تحصیلی با سازگاری اجتماعی دانشجویان شاهد و غیرشاهد دانشگاه‌های تهران ۸۵-۸۴»؛ پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۵. خزائیلی، مهناز (۱۳۷۶)، «بررسی فشارهای روانی دانشجویان و چگونگی رفتارهای مواجهه با آن»؛ ماهنامه دانشجویان، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی ایران، شماره ۴۶، خرداد.
۶. خسروپور، علی، (۱۳۷۴)، «بهبودبخشی مهارت‌های اجتماعی»؛ تهران: اطلاعات.
۷. رحیمیان، حوریه بانو (۱۳۸۱)، «نظریه‌ها و روش‌های مشاوره و روان درمانی»؛ تهران: انتشارات مهرداد، چاپ دوم.
۸. ساعتچی، محمود؛ کامکاری، کامبیز؛ عسگریان، مهناز (۱۳۸۹)، «آزمون‌های روان شناختی»؛ نشر ویرایش، چاپ اول.
۹. سراج زاده، حسین (۱۳۷۸)، «نگرش‌ها و رفتارهای دینی نوجوانان تهرانی و دلالت‌های آن برای نظریه سکولار شدن»؛ نمایه پژوهش، سال سوم، شماره ۹ و ۱۰، بهار و تابستان صص ۱۱۸-۱۰۵.
۱۰. شفیعی، محمد (۱۳۶۷)، «پژوهشی پیرامون فطرت مذهبی در انسان»؛ قم: انتشارات اسلامی.
۱۱. شیرشاهی، ذبیح‌اله (۱۳۷۸)، «بررسی نظارت شاگردان متوسطه درباره ارزش‌ها و اعتقادات مذهبی»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران.
۱۲. عظیمی یزدی، عصمت (۱۳۸۱)، «بررسی وضعیت و عوامل مرتبط با عقاید دینی و مذهبی دانش‌آموزان دبیرستان‌های پسرانه شهر کرمان»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مدیریت آموزشی، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
۱۳. علم مهرجردی، زهرا (۱۳۸۱)، «بررسی رابطه بین عقاید دینی و مذهبی، نعدوستی و سازگاری اجتماعی دانشجویان دانشگاه الزهراء»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی.
۱۴. فراستخواه، مقصود (۱۳۷۷)، «دین و جامعه»؛ تهران: شرکت سهامی انتشار.
۱۵. قرآن کریم.
۱۶. کاسیرز، ارنست (۱۳۷۰)، «فلسفه روشنگری»؛ ترجمه: موفق، یدالله، تهران: انتشارات نیلوفر.
۱۷. کریمی، منیره (۱۳۸۰)، «بررسی رابطه عقاید دینی و مذهبی و شیوه فرزندپروری والدین با عقاید دینی و مذهبی پسران»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی.
۱۸. کریمی، یوسف (۱۳۸۸)، «نگرش و تغییر نگرش»؛ تهران: مؤسسه نشر ویرایش، چاپ هفتم.
۱۹. کونیک، هارولدجی (۱۳۸۶)، «آثار دین بر بهداشت جسم و روان»؛ ترجمه: نجفی، بتول، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۲۰. گاطع زاده، عبدالامیر (۱۳۸۴)، «بررسی رابطه بین شیوه‌های فرزندپروری والدین با رفتارسازی دانش آموزان پسر پایه‌های سوم، چهارم ابتدایی شهرستان دشت آزادگان»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۲۱. گودرزی، علی اکبر (۱۳۸۲)، «بررسی رابطه بین گرایش به دینداری و ویژگی‌های فردی و اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه شاهد در استان همدان»؛ اداره کل بنیاد شهید انقلاب اسلامی استان همدان، اداره کل پژوهش و تحقیق.
۲۲. مطهری، مرتضی (۱۳۷۵)، «فطرت»؛ تهران: انتشارات صدرا.
۲۳. والی پور، ایرج (۱۳۷۶)، «روان شناسی سازگاری»؛ تهران: وحید.
۲۴. Richards, P.S. "Religious devoutness in college students: Relations with emotional, and social adjustment and psychological well-being". *Journal of Counseling Psychology*, ۳۸(۲), ۱۸۹-۱۹۹. ۱۹۹۱.
۲۵. Slomowski, C., & Dunn, J. "Young Children's understanding of other people's feeling and beliefs". *Child Development*, ۶۲, ۱۳۵۲-۱۳۳۶. ۱۹۹۶.
۲۶. Schludermann, E., Schludermann, S.H.M., Needham, D., & Mulenga, M. "Fear of rejection versus Religious Commitment as predictors of Adjustment among reformed and evangelical College students in Canada". *Journal of Beliefs and Values*, ۲۲(۲), ۲۰۹-۲۲۲. ۲۰۰۱.
۲۷. Thomas, D.L. & Craver, C. "Religion and adolescent social Competence", In: T.P. Thomas, D.L., & Carver, Gullotta, G.R. & R. Montemaryor (Eds), *Developing Social Competency in Adolescence. Advances in adolescent development*, ۳, ۱۹۵-۲۱۹. ۱۹۹۰.